

УПРАВЛІННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Тимур Іщейкін

канд. екон. наук,

доцент кафедри менеджменту імені І.А. Маркіної

Полтавський державний аграрний університет

Україна опинилася у важких економічних умовах, які зумовлені не лише воєнними подіями, а і постпандемічною нестабільністю. Вплив цих двох чинників на економіку держави є цілком негативним та навіть руйнівним, про що можна стверджувати, ґрунтуючись на такому:

- по-перше, процеси знищення виробництв, цілих сфер господарювання;
- по-друге, беспрецедентне сповільнення бізнес-активності, унеможливлення соціально-економічного розвитку та складність відновлення рентабельності суб'єктів господарювання в новоутворених обставинах;
- по-третє, значний відтік людського капіталу, зниження продуктивності і якості праці відповідно до цілком очевидних причин (зокрема, унаслідок погіршення умов для професійної діяльності, значного ступеня невизначеності та відсутності реальних перспектив розвитку працівників, а також унеможливлення навчання і підвищення кваліфікації персоналу через ускладнення стану забезпеченості роботодавців, і фінансового, і фізичного, і ресурсно-матеріального характеру), а також динамічне зростання рівня смертності громадян в умовах війни [2].

Доцільно зауважити, що події, які відбуваються в Україні, мають не локальний характер, а глобальний, що зумовлює дестимулювальний вплив на динаміку, характер, а також прибутковість зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Сучасна торгівельна практика доводить, що інтернаціоналізація економічних систем є рушійним чинником (фактором), що стимулює зростання економік окремих держав, а отже, і глобального економічного простору, зокрема розширення можливостей і зміцнення світового співтовариства. Чому в сучасному, прогресивному світі таку увагу відведено саме ЗЕД, та механізмам її

регулювання? Відповідь на це питання закладена у самій сутності ЗЕД: це процес введення економіки кожної країни до системи світового господарства, відповідно, і до процесів міжнародного поділу праці та міжнародної кооперації. Тож, ЗЕД, як процес міжнародної взаємодії та переплетіння національних економічних систем, – це чинник, що зумовлює ефективний розвиток кожної із країн світу [1].

Саме тому Україна як держава, яка має міцний потенціал та амбітні плани стосовно розвитку національної економічної системи, змушена приділяти значну увагу процесам регулювання ЗЕД в умовах війни задля відновлення власної економіки, міжнародної бізнес-активності та здобуття високого рівня конкурентоспроможності на світовому ринку. Основними засобами управління ЗЕД є регуляторні механізми і інструменти, проте їх побудова неможлива без урахування динаміки експортно-імпоротної активності українських господарювальних суб'єктів, а також держави як самостійного суб'єкта економічних відносин (табл. 1).

Таблиця 1

Показники експортно-імпоротної діяльності в Україні впродовж 2017–2021 рр.

Роки	Експорт товарів та послуг, млн дол. США	Імпорт товарів та послуг, млн дол. США	Сальдо, млн дол. США
2017	52 579,5	55 080,6	-2 501,1
2018	57 280,9	63 493,7	-6 212,8
2019	64 050,3	67 739,4	-3 689,1
2020	59 367,9	60 045,7	-677,8
2021	81 245,8	80 410,2	835,6

Джерело: розраховано автором за даними [4].

Показники табл. 1 свідчать про досягнення певних успіхів державними органами влади в регулюванні ЗЕД, оскільки Україні вдалося стабілізувати міжнародну торговельну активність в умовах постпандемічної нестабільності, досягнувши позитивного сальдо і збільшивши показник покриття експортом імпорту на 0,02 пп. (із 0,98% у 2020 році до 1,01% у 2021 році). В умовах глобальної кризи зміцнення позицій національного товаровиробника має

пріоритетну роль, а тому скорочення імпорту в період загострення пандемії COVID-19 стало додатковим стимулом для українських суб'єктів господарювання. Зростання автономності національних економік і фізичне унеможливлення міжнародної торгівлі мало певною мірою позитивний ефект для українського ринку; глобальна криза посприяла створенню стимулів для збільшення ефективності роботи підприємств, підвищення якості товарів і послуг, тим самим надаючи господарюючим суб'єктам можливість отримати довіру і прихильність громадян до української продукції. У контексті таких тенденцій ефективною на майбутні періоди могла б стати стратегія регулювання ЗЕД на основі збалансованого застосування інструментів зниження імпортозалежності України та стимулювання експортної активності за умови всебічної державної підтримки [3].

Проте війна повністю змінила умови для ЗЕД, і вже за результатами I кв. 2022 року ми можемо побачити різко негативну динаміку експортно-імпоротної активності в Україні: експорт товарів становив 14 100,7 млн дол. США, або 102,9% порівняно із відповідним періодом 2021 року, імпорт товарів – 14 132,3 млн дол., або 94,4%. Негативне сальдо за результатами I кв. поточного року становило 31,6 млн дол. [8]. Торгівля послугами майже повністю унеможливлена новоутвореними обставинами. Воєнний стан є специфічним правовим режимом, в умовах якого не всі ринкові інструменти впливу на ЗЕД є доцільними і ефективними. Основою регуляторного механізму стають правові важелі впливу. Так, ще у 2015 році було прийнято Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII (далі – Закон № 389) [9], який не містить якихось прямих обмежень чи заборон експорту-імпорту на період воєнного стану. Проте значну увагу в законодавстві приділено регулюванню торгівлі із державою-агресором та/або державою-окупантом. Власне, основним інструментом, необхідним для обмеження співпраці держав (в актуальний час такими є Україна та держава-агресор Російська Федерація), є ембарго.

Отже, в умовах дії воєнного стану Україна отримала шанс змінити своє майбутнє і переорієнтуватися на нові ринки збуту, для досягнення цієї мети важливим є не втратити прихильність потенційного споживача. Післявоєнна економіка України повинна ґрунтуватися на принципах відкритості,

інноваційності та високої продуктивності праці, що стане можливим за рахунок залучення міжнародних інвестицій та фінансово-технічної підтримки стратегічних країн-партнерів України.

Список використаних джерел

1. Іщук С. О. Структура та динаміка українського товарного експорту: регіональний вимір / Іщук С. О., Полякова Ю. В., Процевят О. С. // Регіональна економіка. – 2021. – № 1. – С. 20–28.
2. Іщук С. О. Структурні зміни у товарному експорті України: ризики та перспективи для національної економіки / Іщук С. О., Созанський Л. Й. // Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю // Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 17 березня 2020 року / упоряд. О. А. Іващенко. Київ : Інформаційно-аналітичне агентство, 2020. – С. 179–183.
3. Мельник О. Г. Оцінювання результативності управління зовнішньоекономічною діяльністю на основі цільових показників / Мельник О. Г., Передало Х. С., Горошко Ю. В. // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2021. – № 2(6). – С. 72–81.
4. Зовнішня торгівля України 2020 / Державна служба статистики України, 2021. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/06/ztu_20_ue.pdf